

FICIL
20

TOMORROW IS
THE CONSEQUENCE
OF NOW

Nostāja Nr. 6

2019. gada 30. maijs

FICIL nostāja attiecībā uz digitalizāciju

1. Kopsavilkums

Digitalizācija nozīmē digitālo tehnoloģiju ieviešanu uzņēmējdarbībā, kā arī cilvēku ikdienas darbā un savstarpējā saziņā. Pāreja uz datu digitālu ekonomiku būtiski ietekmēs visu valstu ekonomiku, tostarp Latviju. Vienlaikus digitalizācija uzņēmējdarbībā, valsts pakalpojumos un privātās dzīves norisēs neapšaubāmi ir arī ātrākais un lētākais veids, kā apkarot ēnu ekonomiku un palielināt Latvijas ekonomikas konkurētspēju, tādējādi piesaistot (izglītotu) darbaspēku un kapitālu. Lai varētu veiksmīgi pāriet uz digitālo ekonomiku, būs nepieciešams gan atsevišķu uzņēmumu ieguldījums, gan arī valsts līmeņa redzējums par Latviju kā digitālu sabiedrību, kā arī pietiekams politiskais atbalsts pārejai uz digitālu ekonomiku. FICIL 2018. gada nostājā attiecībā uz digitalizāciju sniedza valdībai šādas rekomendācijas:

1. Jānosaka atbildīgais par informācijas tehnoloģiju jautājumiem valstī (CIO). CIO jāveicina, lai inovācijas un digitalizācija kļūtu par valsts politiskās darba kārtības sastāvdaļu (kā tas ir, piemēram, Igaunijā, Skandināvijā), iekļaujot mērķus, kas saistīti ar lēmumu pieņemšanu uz datu pamata, kas uzlabotu G2B attiecību efektivitāti („vienīgi digitālas”), mērķus, kas saistīti ar pieeju inovatīviem uzņēmējdarbības modeļiem (decentralizēti modeļi (piemēram, „blokkēde”), kolektīvā finansēšana utt.) un atbalstu MVU digitālajā transformācijā. Šajā jomā FICIL nesaskata nekādu progresu.

FICIL iesaka noteikt atbildīgo personu, kas valdības līmenī risina iepriekš minētos uzdevumus. Īpaša uzmanība jāpievērš MVU, veicinot šo uzņēmumu digitālu transformāciju un inovatīvu uzņēmējdarbības modeļu ieviešanu.

2. Jāveic būtiski uzlabojumi G2B mijiedarbībā. Tas nozīmē pilnīgi pārskatīt visus pieejamos G2B e-pārvaldes pakalpojumus no MVU skatpunkta, pārveidojot e-pakalpojumus atbilstoši tādiem principiem kā „lietotāja pieredze” un „tikai vienreiz” un nodrošinot daudzvalodu publiskos pakalpojumus tiešsaistē. Jāpieliek pūles, lai atklātībā būtu pieejama būtiska valsts pārvaldes informācija, īpaši Iedzīvotāju reģistra un Nederīgo dokumentu reģistra dati. Vērtējot G2B mijiedarbības uzlabojumus, FICIL apņēmas par mērauklu izmantot tiesu sistēmu, celtniecības nozari un nodokļu sistēmu, jo, par spīti neatlaidīgiem centieniem ieviest digitālu G2B mijiedarbību, šajās jomās jāsaskaras ar vislielāko administratīvo slogu. FICIL nesaskata nekādu progresu G2B mijiedarbības uzlabošanā pēc iepriekšējām rekomendācijām. Lai uzsvērtu efektīvas G2B mijiedarbības nozīmi, FICIL aicina ieviest vienīgi digitālu G2B mijiedarbību, kas būtiski atvieglotu privātā sektora digitalizāciju un mazinātu ēnu ekonomiku.

3. Pilnīgi digitāla preču aprīte Latvijā. FICIL augstu vērtē Ekonomikas ministrijas centienus rast risinājumu, izmantojot administratīvā sloga vienkāršošanas inovācijas laboratoriju. FICIL ar

nepacietību gaida šī risinājuma praktisko īstenošanu.

4.FICIL augstu vērtē šādas norises:

- a. **digitalizācija ir iekļauta Krišjāņa Kariņa valdības deklarācijā.** FICIL pieredzē šī ir pirmā reize, kad digitalizācijai valdības darba kārtībā ir piešķirta tik liela nozīme un tiek uzsvērts, ka atbilstoši FICIL rekomendācijām valdība centīsies izveidot digitālu finanšu tirgu, ar digitalizācijas palīdzību uzlabot efektivitāti, būvniecībā izmantot *BIM* sistēmu (*Building Information Modelling*);
- b. **2018. gadā ir veikti pasākumi saistībā ar elektroniskā paraksta apstiprināšanu,** un FICIL sagaida turpmākos risinājumus e-identifikācijas jomā, jo e-identifikācija ir galvenais instruments citu e-pakalpojumu ātrākai ieviešanai;
- c. **atvērta datu portāla izveide** (*data.gov.lv*). Tas ir nozīmīgs solis virzībā uz digitālu ekonomiku Latvijā;
- d. EDS uzlabojumi, kas vērsti uz tiešsaistes komunikācijas platformas izveidi, ievērojot “lietotāja pieredzes” principu, lai panāktu efektīvu *G2B* un *G2C* komunikāciju.

FICIL atkārtoti aicina valdību rīkoties:

1. **Noteikt CIO uzdevumus valsts līmenī.**
2. **Valdībai jādara publiski pieejama svarīga informācija** un jāļauj uzņēmējiem izmantot VISS sistēmu savstarpējai datu apmaiņai.
3. **Jāpanāk pilnīgi digitāla preču aprīte Latvijā.**
4. **e-ID ir jāatbilst eIDAS regulējumam un pilnībā jādarbojas Eiropas Savienībā,** lai atvieglotu bezrobežu piekļuvi digitālajiem pakalpojumiem.
5. **Digitālas ekonomikas izveidei** ir jābūt valdības prioritātei, jo īpaši inovatīviem uzņēmējdarbības modeļiem, kuros izmanto 4G/5G tīklu, mākslīgo intelektu. Valdībai jāuzņemas aktīva informācijas resursu turētāja loma attiecībā uz viedo pilsētu platformu (-ām) un jānodrošina nozīmīgu datu kopu (tostarp valsts uzņēmumu rīcībā esošo datu) pieejamība, lai veicinātu inovatīvu uzņēmumu un mākslīgā intelekta pakalpojumu sniedzēju attīstību.

2. Rekomendācijas

1. Izveidot valsts CIO ar šādām atbildības jomām:
 - 1.1. Vienots kontaktpunkts uzņēmējdarbībai, kas nodrošina tiesu, būvniecības un nodokļu sistēmu digitālu pārveidi un administratīvā sloga mazināšanu iepriekš minētajās jomās.
 - 1.2. Pieņemt lēmumu par inovatīvas, uz tehnoloģijām balstītas uzņēmējdarbības attīstīšanu— dalīšanās ekonomika, decentralizēti uzņēmējdarbības modeļi („blokkēde”), mākslīgais intelekts.
 - 1.3. Samazināt administratīvo slogu uzņēmējdarbībai (360°pieeja uzņēmējdarbībai).
 - 1.4. Nodrošināt 100% digitālu B2G komunikāciju.
2. Latvijā lietotajai e-identifikācijai jābūt derīgai visās ES dalībvalstīs. Latvijas elektroniskajai autentifikācijai (eID) jābūt saskaņā ar eIDAS regulējumu un pilnībā izmantojamai Eiropas Savienībā. Tas atvieglos bezrobežu piekļuvi digitālajiem pakalpojumiem:
 - 2.1. Uzņēmumi varēs veikt darījumus, piemēram, deklarēt ienākumus nodokļu uzlikšanas nolūkā, atvērt filiāles citās ES dalībvalstīs utt.
 - 2.2. Iedzīvotāji varēs pieteikties izglītības programmām, izsniegt vai saņemt zāles ar e-recepti

vai izmantot banku pakalpojumus attālināti.

2.3. Latvijai būtu jāakceptē visu ES pilsoņu eID¹, ieskaitot sezonas strādniekus, no ārvalstīm iebraukušos u.c. Turklāt, ja tiek pieļauta ārvalstu darbaspēka izmantošana, šim procesam pilnībā jānotiek tiešsaistē.

3. Valsts pārvaldes datu pieejamība uzņēmējiem. Valdībai jādara publiski pieejami būtiski valsts pārvaldes dati. Būtisku datu kopu atvēršana:

3.1. Uzlabos efektivitāti. Piemēram, vienkāršojot Iedzīvotāju reģistra un Nederīgo dokumentu reģistra atkalizmantošanu, ievērojami uzlabosies klientu identifikācijas efektivitāte finanšu pakalpojumu un citās nozarēs.

3.2. Izstrādāt jaunus e-pakalpojumus attiecībā uz atvērtiem datiem, izmantojot PPP modeļus, kas ļaus uzlabot lietotāju pieredzi e-pakalpojumu jomā (e-klase.lv).

3.3. Uzņēmējiem jāizmanto arī valsts sistēmu integrators VISS, lai palielinātu uzņēmumu produktivitāti. VISS būtu jāizmanto kā reģistru reģistrs, piemēram, datiem vajadzētu būt uzņēmējiem pieejamiem neatkarīgi no tā, kas ir datu īpašnieks.

3.4. Datu atvēršana (ieskaitot arī valsts uzņēmumiem piederošas datu kopas) atvieglos inovatīvu uzņēmējdarbības modeļu, mākslīgā intelekta risinājumu izstrādi.

4. Pilnīgi digitāla preču aprīte Latvijā.

5. Portāls *latvija.lv* ir jāpārveido, izmantojot “lietotāja pieredzes” principu. FICIL to ieteica jau savā 2018. gada nostājas dokumentā attiecībā uz digitalizāciju, tomēr mēs to nevarējām atrast Latvijas uzņēmējdarbības vides uzlabošanas plānā. Plānā iekļauta portāla *latvija.lv* uzņēmējdarbības pakalpojumu daļas pārstrukturēšana, bet FICIL cer, ka tiks īstenots arī “lietotāja pieredzes” princips.

6. Digitālās ekonomikas izveidei jābūt valdības darba kārtības prioritātei, jo īpaši inovatīviem uzņēmējdarbības modeļiem, kuros izmantots 4G/5G tīkls un mākslīgais intelekts, piemēram, atbalstot augstas pievienotās vērtības pakalpojumu eksportu un laikus sakārtojot inovatīvu uzņēmējdarbības modeļu un pakalpojumu tiesiskos aspektus.

3. Rekomendāciju pamatojums

Valsts CIO daudzās Eiropas valstīs darbojas kā starpnieks starp uzņēmējiem un valsti, piemēram:

1. **Igaunijas** valsts CIO Sīms Sikuts (*Siim Sikkut*) ir iekļauts 20 ietekmīgāko personu vidū “Apolitisko līderu sarakstā” (*Apolitical's list*), kurā nosaukti 100 pasaules visietekmīgākie cilvēki digitālajā valdībā 2018. gadā².

2. **Dānijā** ir zinātnes, tehnoloģiju, informācijas un augstākās izglītības ministrs.

3. **Zviedrijas** premjerministrs 2018. gada februārī iecēla valsts galveno amatpersonu digitalizācijas jomā, un šī amata izveide līdz ar mājokļu, pilsētu attīstības un informācijas tehnoloģiju ministra amatu (Uzņēmējdarbības ministrijā) ir liecība tam, kā citas politikas jomas, kas saistītas ar digitalizāciju, identificē un risina līdera nepieciešamību stratēģisku lēmumu pieņemšanai kādā konkrētā jomā³.

Tās ir valstis, kuras *DESI* indeksā (2018)⁴ atrodas augstā pozīcijā, ieskaitot tehnoloģiju integrēšanu uzņēmējdarbībā.

¹ <https://eidas2018.eu/citizens/>, 12-Mar-19

² <https://investinestonia.com/estonian-government-cio-among-worlds-20-most-influential-people-in-digital-government-in-2018/>, 08-Dec-2018

³ <https://www.oecd.org/gov/digital-government/digital-government-review-of-sweden-2018.pdf>, 08-Dec-2018

⁴ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>, 21-01-2019

Latvijas e-identifikācijas derīgums visās ES dalībvalstīs ievērojami atvieglotu ārvalstu investoru ienākšanu Latvijā. Piemēram, uzņēmuma filiāles atvēršana ārvalstu uzņēmumiem Latvijā būs vieglāka un ātrāka, kā arī Latvijas uzņēmumiem būs vieglāk atvērt birojus kaimiņvalstīs⁵.

Valsts pārvaldes datu pieejamība uzņēmējiem. Kā liecina Latvijas Komerčbanku asociācijas aprēķini⁶, izdevumi par informācijas iegūšanu no valsts reģistriem finanšu iestādēm vien pārsniedz 1,13 milj. EUR gadā. Tās ir izmaksas par likuma ievērošanas nodrošināšanu bez jebkādas pievienotās vērtības finanšu pakalpojumu attīstībai. MVU, kas sniedz finanšu pakalpojumus, tostarp finanšu tehnoloģijas jomā, uzskata, ka tas ir šķērslis uzņēmējdarbībai. FICIL aicina valsts iestādes ņemt vērā principus, kas noteikti DIREKTĪVĀ 2003/98/EK par valsts sektora informācijas atkalizmantošanu⁷:

1. Atkārtotas izmantošanas un/vai licences pieprasījumi jāapstrādā saprātīgā termiņā, kas atbilst termiņiem, kuri noteikti datu piekļuves pieprasījumu apstrādei. Valsts iestādes “novērtē pieprasījumus”, taču ne termiņš, ne kritēriji nav publiski pieejami⁸. FICIL iesaka noteikt vienotus, pārredzamus atvērto datu principus, piemēram, ietekme uz valsts drošību, fizisko personu datu aizsardzība, uzņēmuma atbilstības novērtēšanas kritēriji datu apstrādei, no uzņēmējiem saņemto pieprasījumu apstrādes savlaicīgums;
2. Publiskā sektora iestādēm savi dokumenti jādara pieejami jebkurā pašlaik pastāvošā formātā, nevis jāliek *G2B* klientiem maksāt par lielapjoma datu iegūšanu⁹;
3. Kopējie ieņēmumi par dokumentu izsniegšanu un atļauju tos atkārtoti izmantot nedrīkst pārsniegt apkopošanas, sagatavošanas, pavairošanas un izplatīšanas izmaksas, tām pieskaitot samērīgu peļņu no ieguldītā kapitāla. Datu izsniegšanas cenrādīm jābūt pārredzamiem, labi pamatotam un jāatbilst šiem principiem.

Pilnīgi digitāla preču izsekojamība Latvijā. FICIL iesaka ieviest vienotu regulējumu pilnīgi digitālai preču izsekojamībai Latvijā, izmantojot “atvērto banku” (*open banking*) principus. Piemēram, fiskālo datu operatoriem (privātiem uzņēmumiem) jābūt licencētiem, lai apstrādātu mazumtirdzniecības darījumus (čekus) un preču pavadzīmes. Mazumtirgotāji, transporta pakalpojumu sniedzēji u.c. ir saistīti ar fiskālo datu operatoru un sniedz informāciju par katru darījumu, fiskālo datu operators nodrošina saglabāto datu pieejamību datu sniedzējiem, kā arī Valsts ieņēmumu dienestam ir piekļuve darījumiem. Valsts ieņēmumu dienests var kontrolēt mazumtirgotāju, transporta pakalpojumu sniedzēju sasaisti ar fiskālo datu operatoru u.c. Fiskālo datu operatori tiek izmantoti Austrijā, Krievijā par samērīgām mēneša izmaksām. FICIL atzinīgi vērtē jebkuras darbības, kas vērstas uz preču izsekojamības digitalizāciju (hakatons¹⁰, sabiedrisko pakalpojumu inovācijas laboratorijas utt.), un ar nepacietību gaida šo ideju praktisko īstenošanu.

Preču digitāla aprīte ir ievērojama priekšrocība konkurencē jebkurā transporta koridorā (gan iekšējā, gan tranzīta). Kontroles sistēmai jāpāriet no tradicionālajiem *post factum* pasākumiem, kuros tiek

⁵ <https://www.difi.no/fagomrader-og-tjenester/digitalisering-og-samordning/nordisk-samarbeid/nordic-baltic-aid-nobid/benefits/case-digital-and-simplified-cross-border-branch-registration-sweden>, 21-01-2019

⁶ https://www.financelatvia.eu/wp-content/uploads/2018/01/LKA_Datos-balsti%CC%84ta-sadarbi%CC%84ba_situa%CC%84cijas-anali%CC%84ze_12122017.pdf, 24-01-2019

⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0098&from=en>, 11-02-2019

⁸ <https://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/pakalpojumi/informacija-no-iedzivotaju-registra/izzina-no-iedzivotaju-registra.html>, 11-Feb-2019

⁹ <https://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/pakalpojumi/cenradis/cenradis.html>, 11-02-2019

¹⁰ Valsts ieņēmumu dienesta un Ekonomikas ministrijas apbalvotais hakatons - <http://zbook.tax/>

izmantoti fiziski dokumenti, uz tiešsaistē veiktām preventīvām kontrolēm, izmantojot tehnoloģijas. Piemēram, izveidojiet kontroles sistēmu automašīnu numura zīmju nolasīšanai uz ceļiem. Šāda pieeja ievērojami samazinās atbilstības izmaksas mazumtirdzniecības, loģistikas u.c. uzņēmumiem un uzlabos vispārējo uzņēmējdarbības efektivitāti, kā arī samazinās ēnu ekonomikas īpatsvaru.

FICIL akcentē nepieciešamību **valdības darba kārtībā iekļaut digitālo ekonomiku, jo īpaši uzņēmējdarbības modeļus, kuros izmanto 4G/5G tīklu un mākslīgo intelektu**. Valdībai arī jānodrošina, lai inovatīvi uzņēmējdarbības modeļi (produkts kā pakalpojums¹¹ vai programmatūra kā pakalpojums¹², „digitālā veselība” (*Healthtech*) utt.) tiek novērtēti un veicināti un tiesiskie jautājumi tiek atrisināti laikus un pareizi (varētu būt valsts *CIO* funkcija). Valdībai jāuzņemas aktīva informācijas resursu turētāja loma viedās pilsētas platformā (-ās), lai nodrošinātu, ka ir iespējams izstrādāt inovatīvus risinājumus un ka Latvija pilnībā izmanto 4G/5G ieguldījumus. FICIL uzskata, ka mākslīgais intelekts un 4G/5G uzņēmējdarbības modeļi ir galvenā Latvijas iespēja, jo sadarbībā ar Ziemeļvalstīm ir panākts nozīmīgs progress 4G/5G tīkla attīstībā¹³. Tā kā gandrīz visas Eiropas valstis ir vienā līmenī mākslīgā intelekta ekosistēmu izveides ziņā, FICIL uzskata, ka Latvijai ir straujas ekonomiskās izaugsmes iespēja¹⁴.

FICIL iesaka valdībai laikus nodrošināt to darbinieku kvalifikācijas paaugstināšanu, kuru darbu aizstāj ar tehnoloģijām. Izglītības sistēmai būtu jā rūpējas par kvalifikācijas paaugstināšanu.

Tiesu sistēma, būvniecības nozare un nodokļu sistēma tiek izmantotas *G2B* digitālās mijiedarbības uzlabojumu novērtēšanai. Lai gan ir veikti apjomīgi ieguldījumi tiesu informācijas sistēmā (*tiesas.lv*), administratīvais slogs nav samazinājies, jo elektronisko dokumentu izmantošana tiesās joprojām ir nekonsekventa un nepilnīga¹⁵. Būvniecības informācijas sistēmas izstrāde turpinās. Tās obligāta izmantošana ir nozīmīgs solis ceļā uz būvniecības nozares digitalizāciju. Tomēr būvniecības informācijas sistēmā ir jābūt iekļautiem strukturētiem būvniecības nozares datiem (*BIM*), nevis jāizmanto šī sistēma kā dokumentu pārvaldības sistēma. Saskaņā ar “Paying Taxes” 2019. gada pārskatu¹⁶ Latvijai ir vislielākā neatbilstība laika prasību izpildei visu Baltijas valstu vidū, un tas norāda uz lielu administratīvo slogu.

¹¹ <https://www.carguru.lv/>, 20-03-2019

¹² <https://smartadex.com/#demo>, 20-03-2019

¹³ <https://www.norden.org/en/news/nordic-and-baltic-countries-be-preferred-test-site-5g>, 29-03-2019

¹⁴ <https://www.computerweekly.com/news/252443627/Nordic-and-Baltic-states-agree-on-joint-approach-to-AI>, 29-03-2019

¹⁵ Evaluation of Latvian Court System, CEPEJ, 2018

¹⁶ <https://www.pwc.com/gx/en/services/tax/publications/paying-taxes-2019.html>, 13-03-2019